

Aleksandra Bączek

Ogólnopolska Konferencja Naukowa "Seriale w kontekście kulturowym : po dwóch stronach ekranu", Olsztyn, 7-9 maja 2015 roku

Prace Literaturoznawcze 3, 392-396

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ukrytych znaczeń i funkcji. Ich analizowanie prowadzi do odkrywania różnych sposobów wyrażania racjonalnych wysiłków człowieka, jego historii, duchowości, życia społecznego oraz indywidualizmu. Zegar jako niezbędny przedmiot kulturowy i narzędzie codziennego użytku inspirowane do rozważań o tajemnicy kosmosu, świata, doświadczania czasu przez człowieka.

Aleksandra Bączek

Ogólnopolska Konferencja Naukowa *Seriale w kontekście kulturowym. Po dwóch stronach ekranu*, Olsztyn, 7–9 maja 2015 roku

W zeszłym roku organizatorzy konferencji *Seriale w kontekście kulturowym. W poszukiwaniu i ideału straconego czasu* obiecali uczestnikom, że odbędzie się jej kolejna edycja. Dotrzymali słowa i badający fenomen seriali mogli ponownie przyjechać do Olsztyna, aby wziąć udział w interdyscyplinarnej dyskusji. Druga odsłona konferencji *Seriale w kontekście kulturowym* (tym razem z podtytułem *Po dwóch stronach ekranu*), organizowanej przez Instytut Filologii Polskiej i Katedrę Filologii Angielskiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, odbyła się w dniach 7–9 maja 2015 roku na Wydziale Humanistycznym. W tegorocznej edycji wzięło udział 74 uczestników.

Spotkanie rozpoczęło się od obrad plenarnych. Pierwszy prelegent, Dariusz Baran, mówił o nowym poziomie społecznego odbioru seriali, na który wpływ mają m.in. łamanie przez nie tabu, kreowanie konkretnych typów bohaterów czy zjawisko „drugiego życia” serialowych treści w nowych mediach. Kolejny referat wygłosiła Katarzyna Czajka, która analizowała sposoby promocji seriali w mediach społecznościowych, posługując się przy tym przykładami trzech stacji telewizyjnych (BBC One, AMC, HBO), prowadzących odmienną politykę względem serialowych fanów. Z kolei Artur Majer opowiadał, z perspektywy producenta, o kolejnych etapach produkcji serialu dla Telewizji Polskiej i wskazywał elementy, które można uznać za kluczowe w procesie jego powstawania.

Po zakończeniu wykładów plenarnych uczestnicy obradowali w poszczególnych sekcjach. W pierwszej z nich dyskusja koncentrowała się wokół społeczności fanowskich. Poruszono kwestie takie, jak relacje twórców seriali z fandomami (referat Aldony Kobus) oraz trudności w wytyczeniu granicy fan fiction (o zjawisku tym mówiła Dominika Kozera na przykładzie serialu *Shameless*). Tematem przewodnim drugiej sekcji była genologia telewizyjna. Tomasz Jacheć próbował udowodnić, że w serialach odmiennych gatunkowo

bez trudu odnaleźć można elementy schematu, przejawiającego się przede wszystkim w podobieństwie opowiadanych historii. Magda Ciereszko zwróciła uwagę na niejednoznaczność ram gatunkowych i problemy z klasyfikacją niektórych formatów. Sekcję trzecią zdominowały psychologiczne aspekty produkcji telewizyjnych. Referat *Psychologiczne aspekty odbioru seriali* wygłosił Jarosław Besztak, natomiast niejednoznacznej relacji matki i syna w serialu *Bates motel* swoje wystąpienie poświęcił Wojciech Boryszewski. Podczas czwartego panelu za przykłady posłużyły produkcje radzieckie i rosyjskie. Wizerunkowi Władimira Putina w serialu animowanym *Mult' Lichnosti* przyjrzała się Joanna Baum, natomiast Iwona Ndiaye poddała analizie wzajemne relacje polityki i kultury, pokazując, że twórcy niejednokrotnie wykorzystywali seriale do promowania określonych wizji politycznych.

Po przerwie kawowej obrady kontynuowano w czterech równoległych panelach. Tematem przewodnim pierwszego z nich była rodzina. O jej obrazie w wybranych polskich serialach mówił Krzysztof Arciszewski. Marta Iwańska przyjrzała się z kolei jej alternatywnym formom, które pojawiają się we współczesnych rodzimych produkcjach. Referat Józefiny Białek dotyczył modelu nowoczesnej rodziny amerykańskiej, zaprezentowanego w serialu *On, ona i dzieciaki*, z kolei Marta Tymińska zajęła się m.in. rodziną nienormatywną z seriali animowanych, emitowanych przez stację Cartoon Network. W drugiej sekcji dyskutowano o odbiorcach. Łukasz Kamiński porównywał amerykańskich i polskich vlogerów recenzujących seriale. O tym, dlaczego widzowie tracą zainteresowanie poszczególnymi produkcjami (i jak to możliwe, że niskie wyniki oglądalności wcale nie świadczą o braku popularności serialu), mówił Marcei Potasznik. Do zjawiska „drugiego życia” serialowych bohaterów w mediach społecznościowych odniosły się w swoim wystąpieniu Dominika Ojcewicz i Martyna Zagórska, a Kamila Chmielewska wygłosiła referat o roli, jaką oglądanie seriali może odegrać w nauce języka obcego.

Otwierające obrady w trzeciej sekcji wystąpienie Justyny Kociatkiewicz poświęcone było serialowym kliszom i powielaniu popularnych schematów, które jednocześnie podobają się widzom i przynoszą zyski producentom. Aleksandra Mochocka przyjrzała się grom między nadawcą i odbiorcą w historycznych serialach kryminalnych, a o konsekwencjach dostosowywania się twórców seriali do zmian społeczno-obyczajowych mówiła Anna Dwojnych. Ostatni z paneli poświęcony był serialowi *Prawo ulicy*. Dyskutowano o zastosowanych w nim konwencjach (referat Elżbiety Durys), aktualności podejmowanej problematyki (mówił o niej Paweł Sarnek) oraz pojawiających się ewidentnych nawiązaniach do amerykańskiej Polonii (zwróciła na nie uwagę Sonia Caputa). Nie zabrakło też spojrzenia na serial ze (stosunkowo nowej) perspektywy interseksyjnej (wystąpienie Aleksandry Musiał).

Kolejny dzień konferencji rozpoczął się od wykładów plenarnych. Analizą tytułów seriali zajęła się Alina Naruszewicz-Duchlińska, która dokonała ich podziału oraz na wybranych przykładach przedstawiła strategie dystrybutorów odnośnie do ich przekładów. Sposoby prezentacji dzieł sztuki w serialach oraz konstrukcje postaci artysty w poszczególnych serialowych konwencjach były motywem przewodnim wystąpienia Kseni Olkusz. Ostatni prelegent, Szymon Żyliński, poświęcił swój referat postaciom trzecioplanowym, które – mimo że bez wątplenia nadają serialom wyrazistości – są konsekwentnie pomijane w większości analiz.

Po przerwie kawowej, podobnie jak poprzedniego dnia, zainaugurowano obrady w sekcjach. Przedmiotem zainteresowań prelegentek biorących udział w pierwszym panelu były adaptacje. Justyna Bucknall-Hołyńska w swoim referacie *Amerykańskie adaptacje brytyjskich seriali* zastanawiała się nad sensem tworzenia nowych wersji produkcji, które odniosły sukces komercyjny. Druga referentka, Katarzyna Szeremeta, dokonała analizy porównawczej dwóch serialowych adaptacji *House of Cards*, skupiając się przede wszystkim na wizerunku bohaterów, sposobach prowadzenia narracji czy samej realizacji obydwu produkcji. Drugi panel dotyczył serialu *Hannibal*. Aleksandra Drzał-Sierocka zaproponowała oryginalne ujęcie, analizując go w kategoriach produkcji kulinarnej. O znaczeniu ciała, które trafia na talerz serialowego Lectera oraz innych ciałach (a tych, jak wiadomo, w *Hannibalu* nie brakuje) mówiła Aleksandra Bączek. Temat serialu jako inspiracji podjęli uczestnicy kolejnej sekcji. Mateusz Kominarczuk i Katarzyna Florencka wygłosili referat na temat gier planszowych inspirowanych serialami, natomiast Magdalena Ochmańska przyjrzała się publiczności seriali powstałych na podstawie komiksów. Za hasło przewodnie ostatniego panelu można uznać teorię niegrzeczności – w jej kontekście komunikaty pojawiające się w *Pingwinach z Madagaskaru* analizowali Czesław Kiński i Jacek Łagun, z kolei Aleksandra Górka skupiła się na „niegrzecznej” komunikacji bohaterów serialu *Shameless* oraz jej wpływie na język, jakim posługują się fani produkcji na forach internetowych.

Popołudniowe obrady nadal odbywały się w sekcjach. Problem stereotypów w serialach podjęli Mateusz Kot, który zestawiał ze sobą wizerunki praktykującego katolika z serialowej i pozaserialowej rzeczywistości, oraz Paulina Pohl (referat *Trudna walka ze stereotypizacją – o współzależnościach między przedstawianiem osób z niepełnosprawnością w serialach a ich postrzeganiem społecznym*). Wystąpienia Igi Łomanowskiej i Anny Krawczyk-Łaskarzewskiej podczas kolejnego panelu poświęcone były serialowi *The Fall* – dyskutowano między innymi o nietypowym sposobie, w jaki twórcy potraktowali konwencję kryminalną, specyfice relacji między poszczególnymi bohaterami czy wątkach (post)feministycznych. Sekcję trzecią zdominował *Sherlock*. Analizę porównawczą tego bohatera i innych serialowych geniuszy zaproponowała Katarzyna Rose, natomiast Marta Szypulska zestawiała

serialową postać Mycrofta Holmesa z jej literackim pierwowzorem. Ostatni panel poświęcony był polskim produkcjom, a referaty wygłosiły Julita Chmielewska oraz Joanna Kutczyńska.

Po obiedzie, pod hasłem „O serialach zakulisowo”, odbyła się dyskusja panelowa z udziałem Katarzyny Czajki, Igora Brejdyganta, Artura Cichmińskiego i Artura Majera. Jej tematem przewodnim było wszystko to, czego nie widać na pierwszym planie, a co znacząco wpływa zarówno na proces powstawania serialu, jak i jego odbiór.

Po krótkiej przerwie uczestnicy konferencji ponownie powrócili do obrad w sekcjach. W sekcji pierwszej prelegenci przyglądali się poszczególnym typom serialowych bohaterów. Marek Sokołowski mówił o policjantach, Nelly Strehlau zatrzymała się przy postaciach amerykańskich prawniczek, a Kamil Wszolek swoje wystąpienie poświęcił dziennikarzom. Uczestnicy sekcji drugiej dyskutowali o emocjonalnym wymiarze seriali. Monika Cichmińska zastanawiała się, w jakim stopniu konstrukcja postaci może wpływać na zaangażowanie widza. Tomira Chmielewska-Ignatowicz zaprezentowała wyniki własnych badań, stanowiących próbę odpowiedzi na pytanie, na ile oglądający seriale medyczne lekarze i pacjenci uznają przedstawiony w nich świat za wiarygodny. Kamila Kusior skupiła się z kolei na tym, w jaki sposób serial może idealizować rzeczywistość. Referenci biorący udział w trzecim panelu podejmowali temat skrajnego podejścia twórców seriali amerykańskich do przedstawiania wojny z terroryzmem (wystąpienia Michała Różyckiego oraz Aleksandry Różalskiej) oraz nietypowego wizerunku polityków w serialach europejskich (mówiła o nich Magdalena Makowska). Nie zabrakło także miejsca dla sekcji poświęconej serialom science-fiction. Wątek cyberfilozofii pojawił się w referacie Michała Kotlińskiego, o religii w produkcjach SF mówiła Joanna Korczyńska, a Agnieszka Smoręda na dłużej zatrzymała się na motywie apokalipsy.

Obrady w sekcjach kontynuowano również ostatniego dnia konferencji. Uczestnicy pierwszego panelu swoje wystąpienia poświęcili sposobom odbioru seriali. Ewa Kujawska-Lis i Andrzej Lis-Kujawski w obrębie członków rodziny oglądających ten sam serial wyróżnili trzy typy odbiorców: widza lojalnego i obsesyjnego, lojalnego, ale nieobsesyjnego oraz wściekłego profana. O widzach zachłannych mówiła Małgorzata Major. Z kolei Zuzanna Lewandowska z powodzeniem przeniosła na grunt serialowy literacką metodę podwójnego kodowania Umberto Eco pokazując, że zaproponowane przez niego pojęcie „czytelnika modelowego” można odnieść także do odbiorców seriali. Uczestniczki drugiego panelu nazwały go „wywrotowym”. Agata Sutkowska zajęła się kwestią pozornej rewolucyjności serialu *Monster High*. Referat Agaty Włodarczyk poświęcony był z kolei przekraczaniu norm genderowych w podgatunkach azjatyckich dram *gender bender* i *gender confusion*, a Daria Bruszevska-Przytuła zastanawiała się, czy można mówić, że serial łamie stereotypy w momencie, gdy jednocześnie ewidentnie się nimi posługuje.

Prelegentki wygłaszające referaty w trzeciej sekcji skupiły się na rzeczywistości przedstawionej w serialach amerykańskich. Joanna Hebda zwróciła uwagę na detale, które umykają uwadze polskiego widza, oglądającego produkcje odwołujące się do realiów Stanów Zjednoczonych w latach 60. XX wieku. Wystąpienie Poli Sobaś-Mikołajczyk to próba pokazania, w jaki sposób recepcja serialu *Dziewczyny* wpłynęła na promocję książki jego autorki, Leny Dunham. Justyna Zaborowska i Katarzyna Witkowska mówiły natomiast o fenomenie serialu *Gotowe na wszystko*.

Po przerwie kawowej kontynuowano obrady w sekcjach. Na rolę muzyki jako istotnego elementu serialowego świata przedstawionego zwróciła uwagę w swoim wystąpieniu Patrycja Dziubczyńska. Katarzyna Kokot-Góra przyrzekała się kontekstowi wewnętrznej przemiany Waltera White'a – bohatera serialu *Breaking Bad*. Sekcja druga poświęcona została serialowej przestrzeni. Referat *Metaforyzacja świata przestrzeni nadprzyrodzonej* wygłosił Paweł Kosakowski, natomiast Anna Drogosz skupiła się na „budowaniu przestrzeni mentalnych”, powstających w momencie odbioru serialu przez widza. Uczestnicy trzeciego panelu spojrzeli na serial jak na element większego układu. Fakt, że jest on częścią systemu politycznego, ekonomicznego, ideologicznego czy kulturowego, nie pozostaje bez wpływu na generowane przez niego znaczenia (referat Weroniki Łucek). Niekiedy serial warto potraktować także jako rodzaj cywilizacyjnego lustra – w końcu może on doskonale uchwycić nastroje społeczne, uwidocznic lęki i potencjalne zagrożenia, co udowodnił w swoim wystąpieniu Piotr Przytuła.

Konferencję zamknęły wykłady plenarne Piotra Markiewicza i Jacka Soboty. Pierwszy z prelegentów mówił o nadmiernym zaufaniu widzów-laików do pojawiających się w serialach treści z pogranicza psychologii i neuropsychologii. Postawa taka wzbudza w nich przekonanie, że lekarzowi można przypisać, nawet te najbardziej nieprawdopodobne, kompetencje bohatera serialu. Drugi zwrócił uwagę na problemy etyczne, z jakimi konfrontują nas twórcy współczesnych seriali oraz dysonans, jaki dylematy moralne serialowych bohaterów mogą wywołać u widza.

Żegnając uczestników, organizatorzy zdradzili, że „skoro mógł Sienkiewicz i mogli bracia Wachowscy”, oni także od samego początku planowali zorganizowanie serialowej, konferencyjnej trylogii. Padła propozycja, by hasło „Od dylogii lepsza jest tylko trylogia” towarzyszyło przyszłorocznemu spotkaniu serialowych fanów w Olsztynie.